

9. FMIK

**Fiatalk
Művészettörténészek
Konferenciája**

2024. november 15–17.

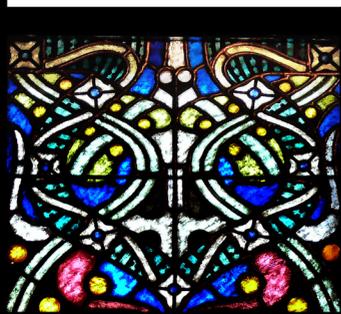
Marosvásárhely

Kulturpalota, kisterem

9. FMK

Fiatal
Művészettörténészek
Konferenciája

Program- füzet

Szervezők:

ENTZ GÉZA
MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI
ALAPÍTVÁNY

HUN
REN

BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI INTÉZET

Támogatók:

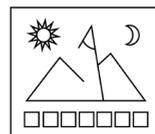
MEGVALÓSULT
A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

MUZEUL JUDEȚEAN MUREȘ
MAROS MEGYEI MÚZEUM
MURES COUNTY MUSEUM

ERDÉLYI
TÖRTÉNELMI
CSALÁDOK
KUTATÓKÖZPONTJA

Design és tördelés: **Barazsuly Viktória Adrienn**

A borító és a plakát **Plájás István** fotóját felhasználva készült.

Fiatal Művészettörténészek 9. Konferenciája

Marosvásárhely, 2024. november 15–17.

Marosvásárhelyi Kultúrpalota, kisterem

2024. november 15., péntek

9:00 Megnyitó

A konferenciát köszönti:

Kovács Zsolt, művészettörténész, egyetemi adjunktus, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Székely Miklós, művészettörténész, tudományos főmunkatárs, HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Művészettörténeti Intézet, Budapest

Ötvös Koppány Bulcsú, régész, a Maros Megyei Múzeum igazgatója, Marosvásárhely

9:20 I. szekció

Szekcióvezető: Boér Ilka

10:40

Tóth Judit (kiállításszervezési főosztályvezető, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria; MA hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem): *A magyarremetei református templom Antiochiai Szent Margit-falképciklusa. Vértanúsüzek mártíromságát ábrázoló templomi falképek a középkori Magyar Királyság területéről*

Szathmári Edina (doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program): *A kolozsvári Szent Mihály-templom „kassai” kapuzatai*

Székely Adrienn (művészettörténész, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár): *A gyulakutai református templom*

10:40 – kávészünet

11:10 II. szekció

Szekcióvezető: P. Kovács Klára

12:30

Csenteri Anna-Luca (MA hallgató, BBTE, A kulturális örökség kutatása és hasznosítása mesterképző): *Báthory András Kézdi-*

szentlélekről származó kazulája

Füstös Paul-Gabriel (MA hallgató, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet): *Kegyességre sarkalló ábrázolások 18-19. századi erdélyi református szószékmellvédeken*

Kiss Erika Zsuzsanna (muzeológus, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet): *„detto il Canaletto” Bernardo Belotto első vedutái és a Grand Tour*

12:30 – ebédszünet

13:30 – látogatás a Teleki Tékában

15:00 III. szekció

– Szekcióvezető: Szathmári Edina

16:40 **Hári Kata** (doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program): *A Blockbuch médium a 15. század utolsó évtizedeinek illusztrált könyvkultúrájában*

Hont Jázmin (segédmuzeológus, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Régi Magyar Osztály): *Elisabeta Sirani és az első női rajziskola*

Dimény-Varga Fanni (művészettörténész, Székelyudvarhely): *Kéziratos könyvek Kós Károly grafikai munkásságában*

Sógor Abigél (MA hallgató, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Designművelés szak): *Varga Katalin és Lukács Kató Gőgös Gúnár Gedeonja. A Gőgös Gúnár Gedeon mint olvasni tanulók számára alkotott kép(ek) sorozata*

16:40 – kávészünet

17:10 IV. szekció

– Szekcióvezető: Gál Zsófia

18:50 **Boér Ilka** (régész-művészettörténész, Székely Nemzeti Múzeum): *Templombontás – templombővítés. A kézdiszentléleki római-katolikus templom bővítésének margójára*

Király Mátyás (levéltáros, Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár): *A náznánfalvi fa zsinagóga rekonstrukciója*

Szekeres-Ugron Villó (doktorandusz, ELTE BTK, Történettudományi Doktori Iskola, Művelődéstörténeti Doktori Program; Magyar Nemesi Fotótár): *Elpusztult műemlékek a*

Magyar Nemesi Fotótár (MaNeFo) fényképein

Bujdos Boglárka Alexandra (művészettörténész, Budapest):
Egy nemzeti hős születése. Hunyadi János példája

18:50 – Ugron Győző (az ETKK ügyvezetője): *Az Erdélyi Történelmi Családok Kutatóközpontjának tevékenysége*

19:00 – vacsora

2024. november 16., szombat

9:00 V. szekció

– Szekcióvezető: Orbán János

10:40 **Gál Zsófia** (művészettörténész, Kolozsvár): *„(...) teleknek jövedelmezőbbé tétele építkezés által alig vagy talán egyáltalán nem is lesz eszközölhető” - A kolozsvári római katolikus egyház építetői tevékenysége a 19. század fordulóján*

Pakulár Sára (doktorandusz, BBTE, Történelem. Civilizáció. Kultúra Doktori Iskola): *„Szegény állandó színház, de óhajtunk téged és de távol vagy mitőlünk.” A marosvásárhelyi színházügy és fennmaradt tervényaga*

Kalina Simon Dávid (BME, Műemlékvédelmi szaktanácsadó szak): *Gerstenberger Emil építész és vállalkozó*

Bodosi Dorottya-Beatrix (művészettörténész, Gyergyószentmiklós): *„Kis Budapest, kis Párizs”. Gyergyószentmiklós szecessziós polgári építészet*

10:40 – kávészünet

11:10 VI. szekció

– Szekcióvezető: Újvári Dorottya

12:30 **Mánfai Melinda** (doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program): *Malonyay Dezső és a Ditrói-jelenség*

Kádár Ágota (doktorandusz, BBTE, Történelem. Civilizáció. Kultúra Doktori Iskola): *Művészi hivatás és nőiség Madarász*

Adeline életútjában

Horváth Franciska (MA hallgató, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Designelmélet): *Öltözékkiegészítő a vészkorszakban. A sárga csillag mint vizuális stigma*

12:30 – ebédszünet

13:30 VII. szekció

– Szekcióvezető: Tóth Gödri Iringó

15:10 **Márkus Dorottya** (segédmuzeológus, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály): *Plakát a szocializmus szolgálatában. A Kádár-korszak reklám- és propagandaplakátjai 1957 és 1979 között*

Pattus Dorottya (művészettörténész, Kolozsvár): *Eltérő művészsorsok, közös források. A népművészet hatása Vida Géza és Szervátiusz Jenő szobrászatára*

András Bernadett (művészettörténész, Lövete): *A szocialista realizmus és a modern művészeti tendenciák harca az Utunk hasábjain 1964 és 1974 között*

Madár Mária (doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program): *Kiállítás mint diplomáciai eszköz – In memoriam Copernicus – 1973*

15:10 – kávészünet

15:40 VIII. szekció

– Szekcióvezető: Székely Miklós

17:20 **Somogyvári Virág** (tudományos segédmunkatárs, ELKH/HUNREN BTK Művészettörténeti Intézet): *„Where there is smoke there is fire” - egy középkori csontnyereg a 20. század elejének műkereskedelmében*

Ács Bálint (doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program): *Egy művésztelep muzealizációja – A Paksi Képtár alapítási története*

Agócs Gyöngyvirág (MA hallgató, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Designelmélet MA): *Mit mondhat a mának egy 27 éves kiállítás? – A Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállításának új muzeológiai megközelítése*

Majsai Réka (óraadó tanár, Magyar Képzőművészeti Egyetem - Intermédia Tanszék): *A Magyar Képzőművészeti Főiskola és a*

nyilvánosság kapcsolata a rendszerváltozás első két évtizedében

17:20 – kávészünet

17:50 – könyvbemutató

Opus Mixtum. Tanulmányok a Fiatalkorú Művészettörténészek VIII. Konferenciájának előadásaiból. Szerk. Árvai-Józsa Kitty. Budapest, 2023.

19:00 – vacsora

2024. november 17., vasárnap

9:00 IX. szekció

– Szekcióvezető: Kovács Zsolt

10:20 **Újvári Dorottya** (muzeológus, Maros Megyei Múzeum): *Kétszeres felfedezés: Kalotaszeg a festők fényképein*

Tóth Gödri Iringó (művészettörténész, újságíró, Kolozsvár): *Korniss Péter fényképészetének romániai recepciója*

Tőke Sugárka (doktorandusz, BBTE, Hungarológiai Doktori Iskola): *A csíksomlyói pünkösdi búcsú vizuális médiumok tükrében: az első fényképektől a Csíksomlyó applikációig*

10:20 – kávészünet

10:50 X. szekció

– Szekcióvezető: Pál Emese

11:50 **Juhász Bálint** (doktorandusz, PPKE Történettudományi Doktori Iskola; muzeológus, Hansági Múzeum, Mosonmagyaróvár): *Kontuly Béla „mágikus realizmusa”. Jobboldali modernizmus és neoprimitivizmus szegedi és gödöllői falfestészetén*

Som Balázs (doktorandusz, Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktori Iskola): *A személyes elbeszélhetőségének lehetőségei – A családi archívum felhasználhatósága a kortárs magyar képzőművészetben*

12:00 - vezetés a Kultúrpalotában és a Bernády-
kiállításban

13:30 - a konferencia zárása

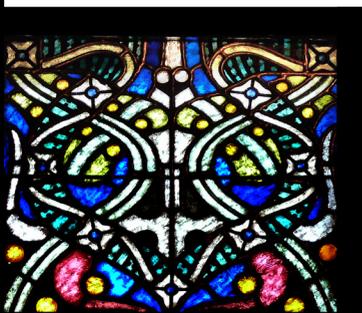

9. FMK

Fiatal
Művészettörténészek
Konferenciája

Rezümék

Tóth Judit

(kiállításszervezési fősztályvezető, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria; MA hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem)

A magyarremetei református templom Antiochiai Szent Margit–falképciklusa. Vértanúszüzek mártíromságát ábrázoló templomi falképek a középkori Magyar Királyság területéről

A középkori Magyar Királyság területére kiterjedő falképkutatás százötven éve foglalkoztatja a művészettörténészeket, és nem véletlenül. Mivel a Magyar Királyság mostoha történelmének köszönhetően minimálisan támaszkodhatunk az írott és építészeti emlékekre, a falképekből kiolvasható dinasztikus és egyházi programok jelentősek a magyar kulturális örökség rekonstruálásában.

A Szent László-legenda ábrázolásának sajátos szerepe a magyar kultúr- és művészettörténetben már régóta ismert és ehhez mérten jól feldolgozott téma. Azonban az elmúlt évtizedekben soha nem látott mértékben nyílt lehetőség falképfeltárásokra a középkori templomainkban, és ennek köszönhetően alkalom nyílt arra is, hogy tágabb összefüggéseket felfedezzen a témával foglalkozó kutatás. A vértanúszüzek 12-13. században megnövekedett népszerűsége Európa-szerte jellemző vallásos trend volt, és a legfrissebb tudományos eredmények szerint a Magyar Királyság területén is tetten érhető. Legjellemzőbben Alexandriai Szent Katalin- és Antiochiai Szent Margit- vértanúságának ábrázolásai maradtak fenn az ország területén, nagyon sokszor a Szent László kerlési csatában vívott győzelmének képeivel együtt. Az MA szakdolgozatom témájául választott magyarremetei templomban is megtalálható Szent László-legendája mellett Szent Margit vértanúságának néhány epizódja.

A feltárások jelenlegi állása szerint több olyan középkori templom található az egykori Magyar Királyság területén, ahol Szent Katalin- és Szent Margit történetei akár egymás közvetlen közelében vagy „csupán” azonos ikonográfiai programban szerepeltek Szent Lászlóval. E számosság okát mindenképpen egy sajátos magyar szentkultuszban kell keresnünk, mely meghatározta középkori történelmünket és művészetünket is. Előadásomban azokra a párhuzamokra koncentrálok, ahol –Magyarremetéhez hasonlóan női szent- és Szent László-ciklust együtt festették meg (pl. Homoróddaróc, Gelence, Bögöz, Somogyom, Szászivánfalva).

Szathmári Edina

(doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program)

A kolozsvári Szent Mihály-templom „kassai” kapuzatai

A kolozsvári Szent Mihály-templom lépcsőzetes keretezési formákkal ellátott, karéjos tagolású és pártázatos díszítésű mellékkapuzatait a kassai Szent Erzsébet-templom köréhez, vagyis az ún. kassai körhöz köti a kutatás. Stíluskapcsolatuk nagyvonalakban tisztázott és analógiák egész sora tartozik ehhez a körhöz. A kolozsvári északi kapuzatok és a déli stílusa és típusa ugyan egyezik, a faragás kvalitásának szempontjából utóbbi magasabb minőségű, részleteiben gazdagabb, átgondoltabb. Továbbá a déli egy korábbi építési szakasz eredménye, míg az északiak később valósultak meg.

A kolozsvári és kassai kapuzatok milyen kapcsolatban állnak egymással és mit árulhatnak el a műhelyről? Milyen új módszerekkel vizsgálhatjuk meg a kapukat? Mi a mikroarchitekturális elemek és a templom viszonya egymáshoz? Hasonló kérdésekre keresem a választ előadásomban. Ugyanakkor 2022-ben sikerült az északi nagykapu eddig takart oromzatát feltárni és dokumentálni, fontos részletekkel bővítve a kapuról alkotott képünket.

Székely Adrienn

(művészettörténész, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár)

A gyulakutai református templom

A gyulakutai református templom az egyik legfontosabb építészeti emlék a Kis Küküllő felső partján, amelyet a XIII.-XIV. században kezdenek el építeni. Román stílusát leginkább a korai hajó és a nyugati torony őrizte meg. A későbbiekben a templomban számos olyan módosítás történt, amelyek stilisztikailag és időrendben is az erdélyi gótika és késő reneszánsz korszakához köthetők. A gótika nyomai a sokszögzáródású apszisnál, és a támpillérek utólagos hozzátoldásánál érzékelhetők. Ezek az átalakítások a XV.-XVI. századra datálhatók és a második építési fázisnak mondhatók. A reneszánszra utal minden bizonnyal ma a templom szentély részénél található, 1625-ben, Szövérdi Gáspár János portái követ megrendelésére elkészített, reneszánsz virágornamentikás kazettásmennyezet. A következő nagyobb hozzáépítés a XIX. század közepén történik, amikor a déli bejáratot egy portikusszal egészítették ki. A templom első nagy volumenű restaurálása a XX. század végén történt, ezek után volt erre még példa 2002-ben, 2017-ben és 2021-ben.

Az előadás felvázolja a templom építéstörténetét, valamint kitér a 2021-ben végzett régészeti ásatásokra és falkutatásokra is.

Csenteri Anna-Luca

(MA hallgató, BBTE, A kulturális örökség kutatása és hasznosítása mesterképző)

Báthory András Kézdiszentlélekről származó kazulája

A Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményének jelentős része, így a székelyföldi kultúrtörténet legfontosabb forrásai, a környék műkincsei 1945. március 29-én, a zalaegerszegi állomáson a tűz martalékává váltak. A múzeum megmenekült értékei között egy bársonyból szabott, igényes dekorációval ellátott darab is feltűnik. A dolgozatom fő témája ez, a Báthory András, bíboros és erdélyi fejedelme címerével díszített miseruha.

A címer kérdéseket vet fel. Mi a kazula keletkezésének történeti kontextusa? Hogyan illeszkedik a Báthory életrajzba? Mikor és hol készülhetett? Hogyan kerülhetett a darab Kézdiszentlélekre? Ezen kérdések mentén kerekedett ki kutatásom témája, a jelenleg Sepsiszentgyörgyön őrzött Báthory-kazula története, melyet a reneszánsz szellemiségű bíboros életművébe illeszttek be. Báthory András hagyatékában ötvöződik a világot látott, nyugati eszmét és kultúrát képviselő egyházi személy portréja a hagyomány és család eszméit követő, a rá kiszabott örökségét beteljesíteni vágyó fejedelem alakjával.

A közelmúltban feltűnt műtárgy feltárása, előzetes vizsgálatok hiányában, több módszerre támaszkodik. Első lépésként a textiltechnikai és szövettani szakirodalomra támaszkodva igyekeztem beazonosítani a ruha anyagát, melyet kétféle anyagból állítottak össze: gránátalma-motívummal szőtt, vörös és arany selyembársony brokátból, mely, a XV. század utolsó negyedének firenzei műhelyeire jellemző összetett minta és két széles selyemplampaszszalagból, amelyeket stilizált növényi motívumokkal szőttek szintén egy XVI. században működő olasz műhelyben. A megállapítást igyekeztem szilárdabbá tenni azzal, analógiákat kerestem, olyan miseruhákat, melyek stílusban megfeleltethetőek a vizsgált darabbal. Kijelenthető, hogy a kazula anyaga és szabás disszonáns. A stíluskritikai elemzés következtetése, hogy a kazula sem anyagában, sem formájában nem illeszkedik Báthory András korába, továbbá, hogy a ruha szélső anyagrészei és a középső sáv különböző időszakokból származnak, a vizsgált ruha másodlagosan felhasznált anyagok szintézise. A kérdéskört a történeti adalékok és a címeren található motívumok tanulmányozásával egészítettem ki. A címer Lengyelországban, Báthory András püspöki kinevezése után kerülhetett a középső anyagsávra.

Füstös Paul Gabriel

(MA hallgató, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet)

Kegyességre sarkalló ábrázolások 18-19. századi erdélyi református szószékmellvédeken

Kutatásom hat erdélyi református templom (Pusztakamarás, Marosvécs, Beresztelke, Újtorda, Koronka, Ótorda) szószékeinek művészettörténeti vizsgálatát tűzi ki céljául. Szelekcióm olyan kritériumrendszerre épül, amely az említett műalkotások keletkezési korát, anyagát, valamint ikonográfiai programját veszi figyelembe.

Az erdélyi reformáció korai századainak gyakorlatában a szószékek dekorációjára általában különböző ornamentális díszeket, megrendelői címereket és bibliai helyeket idéző feliratokat használtak. A 18. század második felében, valamint a 19. század elején azonban feltűnnek olyan példák is, amelyeket szimbolikus képekkel, emblematis ábrázolásokkal díszítettek.

Feltételezem, hogy e műalkotások kidolgozásában és kivitelezésük támogatásában jelentős szerepet játszottak a helyi arisztokrata családok, akiknek patrónusi tevékenysége hozzájárult az elképzeléshez és megvalósításhoz egyaránt. Mivel a protestáns hagyományban a szószék a szakrális tér konstitutív része, feltehetőleg a rajta szereplő dekorációk nem tévesztik ezt szem elől. Kísérletet teszek tehát annak bizonyítására, hogy a mellvédek díszítései nem véletlenszerűen, hanem jól átgondolt teológiai normák mentén születtek meg.

Az előadás tárgya egyszerre művészettörténeti és teológiai jelentőségű, ennél fogva e két aspektus elválaszthatatlanul egybefonódik a műalkotások esettanulmány-jellegű tárgyalása során.

Kiss Erika Zsuzsanna

(muzeológus, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet)

„detto il Canaletto”. Bernardo Bellotto első vedutái és a Grand Tour

Előadásomban Bernardo Bellotto életpályájának itáliai periódusán keresztül szeretném bemutatni a veduta műfaj 18. századi fellendülését, valamint azt a folyamatot, amely során Bellotto a Grand Tour utazói számára dolgozó festőből az európai udvarok keresett művészévé vált.

Bernardo Bellotto fiatalon kezdett vedutákat festeni. A korai években nagybátyja, Antonio Canal, a híres Canaletto mellett dolgozott, aki a 18. században virágkorát élő Grand Tour utazói számára készített megrendeléseket. A jómódú, főleg angol, francia és német fiatalemberek bejárták a kontinens nagyobb városait, hogy megismerjék a helyi építészetet, képzőművészetet és tradíciókat. A 17. században közkedvelt úticél volt Velence és Róma, majd a következő századtól, Pompeji és Herculaneum feltárása után az utazók szívesen hosszabbították meg útjukat Dél-Itália tájaira is. A grand touristák szerették volna „hazavinni” magukkal az eléjük táruló látványt, amelyet az itáliai festőknek köszönhetően a veduták, vagyis városképek formájában meg is tehetek.

Miután Bellotto nagybátyja mellett kitanulta a vedutafestést, tanulmányútra ment, hogy meglátogassa Itália nevezetes városait. Az utazás során rátalált egyedi stílusára, és Velencébe való hazatérése után – a nagybátyja iránti tiszteletből – már Canalettoként hivatkozott magára. Céloom e korszak összefoglalása, és Bellotto mint önálló festő bemutatása.

Hári Kata

(doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program)

A Blockbuch médium a 15. század utolsó évtizedeinek illusztrált könyvkultúrájában

A táblanyomatos könyv (másnéven Blockbuch) a 15. század második felének egyik jellemző médiuma, elsősorban Németalföldön és német területen. Sajátossága, hogy egyes oldalainak teljes tartalmát – szöveget és képet – egy dúcba vésték, majd nyomtatták. A fent nevezett időszak a könyvtörténet különösen fordulatos szakasza, hiszen a tipografikus nyomtatás és a sokszorosító grafikai eljárások elterjedésével teljes mértékben átalakulnak a könyvkészítési módszerek. A Blockbuch-ra is tekinthetünk afféle kísérleti módszerként. Néhány évtizedes történetének végét más, hatékonyabb módszerek elterjedése jelentette, azonban a táblanyomatos könyvek máig egyedülálló szigetként bukkannak fel az illusztrált könyvtörténet tengerének horizontján.

Számos kérdés tisztázatlan készítésükkel és használatukkal kapcsolatban, amikre a források hiánya miatt nehéz választ találni. De nem kevésbé izgalmas a bennük megjelenő kép-szöveg kapcsolat sem, ami készítőtechnikájukból, formátumukból adódóan is sajátos. Előadásomban ezt vizsgálom esettanulmányok által, összevetve a táblanyomatos könyveket a kéziratos hagyománnyal és a tipografikusan nyomtatott kiadásokkal, annak reményében, hogy határozottabban körvonalazódik a Blockbuch jelensége a korszak illusztrált könyvkultúrájában.

Hont Jázmin

(segédmuzeológus, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Régi Magyar Osztály)

Elisabetta Sirani és az első női rajziskola

Amikor a művészettörténeten belül nőkről beszélünk, szinte mindig a mű keletkezésére, vagy még inkább témájára asszociálunk. Főként, mint múzsák vagy portréalanyok jelennek meg. Mint művészek kifejezetten ritkán jönnek szóba. Az 1970-es években a nőjogi mozgalmaknak köszönhetően ugrásszerűen nőtt a száma az „elfeledettnek hitt” nő művészek kiállításainak. Bár mindig is voltak, a 19. század előtt nagyon sok körülménynek kellett megfelelni ahhoz, hogy egy nő esélyt kaphasson rá, hogy művésszé váljon. A szerencsésebbek sem részesültek azokban az előnyökben, mint férfitársaik.

A 17. századi Bologna a nők városa volt. Így nem meglepő, hogy művészeik közt is nagy számban szerepeltek. A település adottságainak, apjának, és tehetségének köszönhetően Elisabetta Sirani (1638-1665) csupán 27 év alatt is hatalmas életművet alkotott. Izgalmas ouvre-je mellett szakmai tevékenysége talán még kiemelkedőbb. Giovanni Andrea Sirani lányaként tőle tanulta el a mesterséget, majd betegsége elhatalmasodása után átvette tőle a műhelyét. Mindössze 17 éves volt, mikor már a város fő művészeként férfi segédeket foglalkoztatott. Eközben megalapította rajziskoláját, ahol nőket tanított, egy olyan korban, amikor ők csak férfi rokonaik segítségével válhattak művésszé. Sirani lehetőséget adott a város nemes nőinek, hogy választhassák a szakmát, még ha családjuk korábban nem is foglalkozott ezzel. Az Elisabetta által alapított iskola a legelső ismert nőknek szóló (vagy egyáltalán nőket befogadó), nő által vezetett rajziskola. Feltárására a kor szerzőinek könyvei és kéziratai szolgálnak. Annak elfogadása, hogy egy női iskola lehetséges volt a korban, segíthet nekünk jobban megismerni sorstársaik életét és helyzetét.

Dimény-Varga Fanni

(művészettörténész, Székelyudvarhely)

Kéziratos könyvek Kós Károly grafikai munkásságában

A 20. század művészettörténetéből nagyon sokféle életutat, karriert ismerünk. Félbeszakadt életpályákat, haláluk után felismert zseniket, tiltott, megtűrt és éltetett művészeket, fellángoló újításokat, megalkuvást a megmaradásért, menekülést és lázadást. Vannak azonban művészek, akik neve összefonódik stílusokkal, törekvésekkel és korszakokkal. Ilyen alakja Kós Károly a múlt század erdélyi művészet- és művelődéstörténetének. Nem készült építésznek, sem írónak, de még csak grafikusnak sem, mégis végül ez a három területe lett a művészetnek, ahol neve megkerülhetlenné vált.

A könyv iránti szeretete gyerekkorában gyökerezett, akkor és fiatal felnőttkorában érték azok a vizuális hatások, amelyek meghatározták később grafikai és könyvillusztrációs munkásságát. „Öröm könyvet csinálni. Én nagyon szerettem. Az ember átveszi a középkori mester funkcióját, s keresi a kapcsolatot a közönségével.” – mondta. A téli estéken a Varjúvárbán betűket rajzoló Kós Károly alakját valóban úgy képzelhetjük el, mint egy kódexmásoló szerzetesét.

Ő maga többször írt és beszélt stílusának elméleti háttéréről, amit az Arts and Crafts mozgalomban talált meg, de arra vonatkozó feltáró munka, hogy grafikáin, azon belül is a kéziratos könyvein, ennek az irányzatnak milyen hatásai fedezhetők fel, esetleg más előképekre vagy kortárs formákra visszavezethetők-e ezek az alkotások, nem ismert. Ez a hiány hívta életre ezt a kutatást, amelynek alapját Kós Károly kéziratos könyvei képezik.

Sógor Abigél

(MA hallgató, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Designelmélet szak)

Varga Katalin és Lukáts Kató Gőgös Gúnár Gedeonja. A Gőgös Gúnár Gedeon mint olvasni tanuló számára alkotott kép(ek sorozata)

Mesteri első félévében egy magyar ifjúsági klasszikusnak számító könyvet kutattam: a Gőgös Gúnár Gedeont. Abból kiindulva, hogy ez a könyv generációkban hagyott vizuális emlényomokat, az érdekelt, mi állhat e mögött.

A Gőgös Gúnár Gedeon (továbbiakban: GGG) vizsgálata során kulcstényezővé vált, hogy olvasókönyvnek készült. Az első osztályosok számára íródott hivatalos tankönyv mellett adta ki a Móra Könyvkiadó 1962-ben ún. iskolai segédkönyvként. Tehát egy olyan könyvként született meg, amely az első osztályosoknak segít az olvasási készség elsajátításában. Hipotézisem erre épült: úgy véltem, hogy a GGG oldalainak megtervezése során az illusztrációk mellett a tipográfia (mint a szöveget megjelenítő kép) és a tördelés egyaránt lényeges szerepet töltenek be, valamint azt feltételeztem, hogy e mögött komoly szakmai (pedagógiai, grafikus, tördelői, nyomdász) döntések álltak. Michael Baxandall gondolatmenetét alapul véve (BAXANDALL 1985), egyik általános kutatási kérdésemmé az vált, hogy milyen (alkotói) döntések vezettek e gyermekkönyv létrejöttéhez.

A további kiadások változásait követve, összehasonlítva az adott években megjelent tankönyvekkel, és hozzáolvasva egy, a magyar olvasástanítás történetéről írt szakirodalmat, többek között a következők váltak világossá. A tipográfiát és a szöveggépet az aktuálisan elfogadott olvasástanítási módszertan határozta meg (pl. az 1974-es kiadásban piros, kisbetűvel kezdődnek a szavak/mondatok, az 1979-es kiadásban kiemelés nélkül, nagybetűvel kezdődnek). Az illusztrációk tekintetében Lukáts Kató bizonyos elemeket átvesz a tankönyvek illusztrációiból.

Konklúzióban azokat a tényezőket foglalom össze, amelyek ikonikussá tettek egy, a 60-as évek Magyarországon gyermekek számára kiadott könyvet.

Boér Ilka

(régész-művészettörténész, Székely Nemzeti Múzeum)

Templombontás – templombővítés. A kézdiszentléleki római-katolikus templom bővítésének margójára

Az 1332-es pápai tizedjegyzékben már említett település temploma azon háromszéki középkori templomok sorába illeszkedik, melyben művészettörténeti és műemlékvédelmi szempontból a legkárosabb beavatkozást meglehetősen későn, az 1980-as években hajtották végre, egy olyan időszakban, mikor a térségben már történtek valamilyen szintű műemlékvédelmi és tudományos szempontokat is érvényesítő felújítások. Az épületet ekkor két, déli és északi irányú, mintegy ormótlan kereszthajót imitáló oldaltérrel bővítették ki, elpusztítva a középkori sekrestyét, és nagyobb szakaszokat a szentély északi és déli falából. A drasztikus átalakítás nem volt teljesen előzmények nélküli. Az 1910-es évek elején, az akkori Műemlékek Országos Bizottságában hosszabban elhúzódó ügyként tűnik fel a kézdiszentléleki templom esete, melyet a helyi közösség le szeretne bontani, hogy ahelyett új és nagyobb templomot építhessen magának. Az előadás e templombontási tervek alakulását kívánja bemutatni, rávilágítva egyúttal a korabeli műemlékvédelmi szempontok érvényesítési lehetőségeire is.

Király Mátyás

(levéltáros, Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár)

A náznánfalvi fa zsinagóga rekonstrukciója

A náznánfalvi zsinagóga felbecsülhetetlen kincse a Kárpát-medence zsidó és nem zsidó épített örökségének. A fa zsinagóga mint olyan szinte teljesen eltűnt Európa épített örökségéből, a nácizmus pusztítása nyomán. Csupán pár példája maradt Litvániában és Lengyelországban, továbbá a fényképes dokumentáció, mint például az Anski féle néprajzi expedíció során gyűjtött anyag. Mivel az épület elpusztult, és csak abból lehet kiindulni, ami ránk maradt tárgyi és írásbeli emlékek, az előadásomban igyekszem minél pontosabb képet adni az épületről.

A Magyar Zsidó Múzeum birtokában levő eddig ismert darabjai eddig is a kiállításban szerepeltek, de a munkám során egy eldugott raktárunkban felfedeztem az 1941-ben Balázs György (a múzeum akkori munkatársa) által megmentett eddig nem ismert darabjait, melyekről részletes tanulmányt írtam. Szeretném bemutatni a zsinagóga motívum- és feliratainak világát, továbbá pár kép és a még fennállása során ott jártak beszámolóí alapján, megkísérelni az épület elméleti rekonstrukcióját.

Úgy gondolom, hogy a konferencia helye miatt is adekvát a téma, mivel a Marosvásárhely mellett elhelyezkedő Náznánfalva eddig alig ismert kultúrkincséről van szó, és amely kincset érdemes volna ismertetni a közönséggel.

Szekeres-Ugron Villő

(ELTE BTK, Történettudományi Doktori Iskola, Művelődéstörténeti Doktori Program; Magyar Nemesi Fotótár)

Elpusztult műemlékek a Magyar Nemesi Fotótár (MaNeFo) fényképein

A Magyar Nemesi Fotótár (MaNeFo) egy digitalizálási projekt, amelynek célja a magyar nemességhez kapcsolódó, zömében magántulajdonú, a kutatás számára korábban hozzáférhetetlen, vagy csak nagyon nehezen hozzáférhető fényképanyagok digitalizálása és közzététele a projekt keretében létrehozott online adatbázisban (manefo.hu).

A digitalizált fényképanyagok számtalan kutatási lehetőséget kínálnak. Ezek közül az egyik legérdekesebb azon újonnan előkerült fényképek vizsgálata, amelyek mára elpusztult vagy erősen romos (műemlék)épületeket, épületbelsőket ábrázolnak. A MaNeFo-ba bekerülő, épületeket ábrázoló digitalizátumok zömén kastélyok, kúriák, udvarházak szerepelnek, olyan építészettörténeti szempontból érdekes és értékes nemesi lakok, amelyeknek néhány esetben a létezéséről sem tudtunk korábban (vagy rendkívül kevés információ állt és áll róluk rendelkezésre). Különösen érdekesek és értékesek az épületek belső (lakó)tereiben készült fényképek, ugyanis ezek a lakóterek a világháborúk alatt vagy legkésőbb az 1949-es kitelepítést követően teljesen megsemmisültek.

Előadásomban arra igyekszem rámutatni, mennyire hiányosak az Erdély elpusztult nemesi épületeivel kapcsolatos ismereteink, valamint megpróbálom bemutatni, hogyan, milyen módszerek és források segítségével lehetne kibővíteni az ilyen épületekkel kapcsolatos ismereteinket.

Bujdos Boglárka Alexandra

(művészettörténész, Budapest)

Egy nemzeti hős születése. Hunyadi János példája

A nemzeti identitás egyik alappillére a dicső vagy fájdalmas múlt ikonikus alakjai. Az ő hagyatékuk az ország, a „nemzet,” amiben ma élünk és tagjai vagyunk. Ez a hozzáállás már gyakran a halálukat követő pár évtizedben megjelent, ahol az adott korszak társadalmának elitje a saját hatalmának legitimációjára használta emléküket. Ez a viselkedés továbböröklődött a nemzet-fogalom változásainak fényében is.

Hunyadi János hagyatékának felhasználása sem mutat ebben változást. Minden kor ráaggatta emlékére a saját értelmezését alakjával és tetteivel kapcsolatban, kezdve saját fia, Hunyadi Mátyás uralkodásával. A nagy törökverő legendájának gyökerei idáig nyúlnak vissza, azonban a Nádasy Mausoleum megjelenéséig alakjának tisztelete némileg háttérbe szorult. A török hódoltság korszaka hozta el az alakja körüli mélyebb tiszteletet, azonban ezek háttérében propagandisztikus célok álltak. A 19. században bekövetkezett társadalmi változások a nemzeti hősokeket új fényben tűntették fel, új értelmezést nyert örökségük.

Ezek a változások azonban nem csak elméleti munkákban követhetőek, hanem a képzőművészeti alkotásokon is megfigyelhetők. Emiatt vehetjük észre, hogy a korai, főleg a törökök ellen vívott háborúk másfél évszázadában katonai mivoltát tükrözik az őt ábrázoló alkotások, ez azonban a 19. század első felében valamelyest lazul. Itt leggyakrabban főúri öltözetben ábrázolták, sokszor a csatáit ábrázoló képeken is. A 20. században ismét előtérbe kerül katonai tevékenysége, amit az alkotások is reflektálnak.

Gál Zsófia

(művészettörténész, Kolozsvár)

„(...) teleknek jövedelmezőbbé tétele építkezés által alig vagy talán egyáltalán nem is lesz eszközölhető” - A kolozsvári római katolikus egyház építetői tevékenysége a 19. század fordulóján

A dualizmus időszakában a kolozsvári római katolikus egyház által birtokolt lakóházak sora hat beruházás keretében összesen húsz új épülettel, az iskolaépületek lajstroma pedig három új ingatlannal bővült. Az új befejtetések jellege, minősége és mérete egyaránt rendkívül változatos: míg a korszak első felében, a 19. század utolsó évtizedeiben megvalósuló építkezések zömét jószerével a szükség, és a régi romos épületek tarthatatlan állapota hívta életre, a század utolsó éveitől kezdődően egy fokozatos, ám markáns szemléletváltásnak lehetünk szemtanúi. Míg az 1880-as, '90-es években megvalósuló ingatlanok tekintetében úgy a periférián, mint a belvárosban egyfajta „rövidlátó” szemlélet érvényesült, a századforduló éveitől kezdve ez a jelenség megváltozni látszik, s az Alpár Ignác által tervezett Státus-házak, a Hübner Jenő által jegyzett Marianum épülete, valamint a Sétatér mellett elterülő Arany János utcai bérházak tervezése és felépítése már egy egészen új, a korszaknak megfelelő, a városi szinten zajló beruházások jellegéhez igazodó szemléletről árulkodik.

Kalina Simon Dávid

(BME, Műemlékvédelmi szaktanácsadó szak)

Gerstenberger Emil építész és vállalkozó

Gerstenberger Emil a századforduló egyik legtevékenyebb építőmestere volt, amelyet mi sem bizonyít jobban, mint hogy 1912-ben I. Ferenc József a Királyi Tanácsos címmel tüntette ki kitűnő munkájáért. A cégének feljegyzései alapján több mint 300, főleg budapesti építkezést vezetett, melyből párat ő maga tervezett. Az előadás apropóját egy készülő szakdolgozatom adja, amelyet az építőmester saját villájáról írok és várhatóan 2026 végén készül majd el a Budapesti Műszaki Egyetem Műemlékvédelmi képzésén.

Gerstenberger Emil bütorgyáros apja kőművesnek taníttatta, és akként kezdte pályafutását. 1879-körül érkezett Magyarországra a szászországi Rochlitz városából. Építésvezetőként dolgozott Szegeden, majd Wahl Hugó budapesti irodájában dolgozott. Első önálló építőmesteri munkája az Ybl Miklós által tervezett parádsasvári Károlyi-kastélynál volt. Kivitelező vállalkozása a Mészáros Jánossal a Mészáros és Gerstenberger több száz budapesti épület építésében és átalakításában játszott szerepet. Együtt dolgozott Alpár Ignác és Meinig Arthur építészekkel.

A 19. század és a századforduló építészetének irodalma és kutatása az elmúlt évtizedekben elsősorban tervező építészekre fókuszált, így a tervezők munkáját megvalósító, velük együtt dolgozó kivitelező építészek és építőmesterek háttérbe szorultak. Munkájuk mégsem elhanyagolható, hiszen a végleges építészeti alkotás az ő irányításukkal valósult meg. Ilyen életmű Gerstenberger Emilé is, amelyet szeretnék bemutatni a Fialat Művészettörténészek IX. Konferenciáján.

Bodosi Dorottya-Beatrix

(művészettörténész, Gyergyószentmiklós)

„Kis Budapest. kis Párizs”. Gyergyószentmiklós szecessziós polgári építésze

Gyergyószentmiklóson a városfejlődés a 19. század végén, 20. század elején indult be, s nagyjából erre az időszakra tehető a mai főtér kiépülése is. Jelen kutatásom során hét, ma is álló épülettel foglalkozom, melyek közül három a magyaros szecesszió jegyeit viseli magán, négy pedig a geometrizáló szecesszió stílusa alá sorolható be.

Az általam vizsgált épületeknél négy esetben sikerült azonosítanom az építész, melyek közül hárman helybéliek voltak (Németh Elemér, Lengyel János és Lemmer Ferenc), míg a Novák-palota építészt Marosvásárhelyről hívták (Nagy Győző). A helyi építészek jelenléte jól mutatja, hogy bár kisvárosról van szó, mégis igen kvalitásos munkákat tudtak készíteni a helyi szakemberek is.

Bár az épületeket besoroltam a szecesszió bizonyos ágai alá, fontos kiemelni, hogy morfológiai szempontból az épületek tömege historizáló és csak a rajtuk található díszítés szecessziós. Ezt többek között azzal magyarázhatjuk, hogy a Gyergyószentmiklós az Osztrák–Magyar Monarchia egyik legkeletibb városa volt, így a szecesszió csak az 1910-es évekre, a város fejlődésének legintenzívebb időszakában ért el ide, mire tőlünk nyugatabbra már lecsengőben volt. Viszont ennek köszönhető, hogy a város méreteihez képest viszonylag sok szecessziós épülettel rendelkezik.

Mánfai Melinda

(doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program)

Malonyay Dezső és a Ditrói-jelenség

A pesti születésű Malonyay Dezső (1866–1916) író, művészeti író 1884-ben érkezett Kolozsvárra, hogy a város egyetemén bölcsészdoktori oklevelet szerezzen. A később a helyi polgári fiúiskolában rövid ideig franciát és irodalmat tanító, de leginkább szépirói babérokat dédelgető Malonyay szinte egyáltalán nem ismert oldala, hogy – sok pályatársához hasonlóan –, különös vonzalmat érzett a színház és színjátszás iránt is. „A modern közönségnek mindeneken felül realizmus kell...” – jegyezte meg első színikritikájában a Kolozsvár című napilapban 1888-ban, egy olyan időszakban, amikor az irodalom és különféle művészeti ágak nyomdokain az európai színjátszásban is egy ideje már forradalmi megújulás zajlott. A magyar színjátszás reformer kulcsfigurája a kolozsvári születésű Ditrói Mór (1851–1945) lett, aki bár eredetileg színésznek készült, végül igazgatói működésével hozta el a Kolozsvári Nemzeti Színház aranykorát, Budapestre szerződése pedig a Millennium előtt hamar újrászabta a fővárosban addig uralkodó színházi divatot: a 19. századi romantikus színházélmény és a 20. századi modern, polgári színház kulcsfigurájaként aposztrofálja ma alakját a hazai színház történet. Végző soron a nemzeti művészet megteremtéséért és felemeléséért vívott harc kapcsolta őket össze Kolozsváron, majd később Budapesten is.

Pakulár Sára

(doktorandusz, BBTE, Történelem. Civilizáció. Kultúra Doktori Iskola)

„Szegény állandó színház, de óhajtunk téged és de távol vagy mitőlünk.” A marosvásárhelyi színházügy és fennmaradt tervanyaga

Marosvásárhely 19. századi történetét végigkísérte egy állandó színházépület létesítésének vágya. A rendre alakuló egyesületek próbálkozásai, bár elszántságról tanúskodtak, kézzelfogható eredményt nem voltak képesek felmutatni. A színházügy végül 1900-ban jutott el egy jelentősebb mérföldkőhöz a megvalósuláshoz vezető úton: Bernády György mint a színügypártoló egyesület alelnöke, meghirdette a tervpályázatot a főtéren történő építkezésre. A helyi színházépítési bizottság a budapesti Magyar Mérnök- és Építész-Egyletet kérte fel a 20 pályamű elbírálására, amely 1901 novemberében a Székely múzsa jeligével ellátott tervnek ítélte az első, a Piros négyzet jeligének pedig a második helyet. A nyertes pályamű Komor Marcell és Jakab Dezső építészpáros munkája volt, akik ekkor terveztek első alkalommal Marosvásárhelyre, a második díjat Sebestyén Artúr terve kapta.

Az ideális terv megtalálása viszont nem vezetett a marosvásárhelyi színházügy megoldásához, az anyagiak nem álltak rendelkezésre, a helyszín kérdése több alkalommal is vitát szült a városi vezetőség tagjai között. Komor és Jakab a következő években kénytelenek voltak több más helyszínre átdolgozni tervüket. A 20 darab elbírált pályamű közül 10 maradt fenn (egészében vagy hiányosan) a Román Állami Levéltár Maros Megyei Hivatalának megőrzésében. A fennmaradt, többségükben a neobarokk s az olasz és franciás neoreneszánsz jegyeit felmutató színháztervek Marosvásárhely történetének kivételes forrásanyagát képezik.

Kádár Ágota

(doktorandusz, BBTE, Történelem. Civilizáció. Kultúra Doktori Iskola)

Művészi hivatás és nőiség Madarász Adeline életútjában

Előadásomban a budapesti XV. Kerületi Kulturális Örökség Háza és Helytörténeti Gyűjtemény kezelése alatt álló Madarász-hagyaték részét képező Madarász Adeline (1871–1962) festő kéziratainak mindennapi témaköreit járom körül. Madarász Viktor festő lányának személyi hagyatékában 1906–1920 között írt naplói, levelezése és visszaemlékezései maradtak fent, melyek érdekes kortörténeti adatokat nyújtanak egy 20. század elején tevékenykedő nagypolgári nő utazásairól, tanulmányairól és mindennapi tapasztalatairól. Közeli rokonaival, barátaival váltott levelezések életének fontos elemeit, részleteit tartalmazzák.

A kéziratokban megjelennek különböző emberi életszakaszok: gyermekkor/fjúság, felnőttkor és az öregedés fázisai. Témakörökben igen változatos, a női élet aspektusait és nehézségeit igyekszik bevonni: házasság, szerelem/érzelmek. Habár a naplók sajátos módon sokszor nem a saját dolgaira reflektálnak, hanem az őt körülvevő emberek és események leírására (a művésznő akarata szerint), az adott történetek érzelmi kivetülése és a róluk alkotott vélemény mégis személyessé teszi és előrevetít egy szubjektív női véleményt az élet dolgairól.

Márkus Dorottya

(segédmuzeológus, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Grafikai Osztály)

Plakát a szocializmus szolgálatában. A Kádár-korszak reklám- és propagandaplakátjai 1957 és 1979 között

Előadásomban a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem designelmélet mesterszakán írt szakdolgozatom, és az Új Nemzeti Kiválósági Program során elnyert 10 hónapos ösztöndíjam kutatási eredményeit mutatom be. A kutatás témája a gyűjteményi munkám során, a Magyar Nemzeti Galéria plakátanyagának revíziója közben fogalmazódott meg. Az '50-es évek végétől, egészen a '80-as évekig készült plakátokat számba véve, az állami propaganda, a politikai irányítás és a népnevelés szándékának folyamatos jelenléte rajzolódott ki.

Vizsgálatom a Magyar Nemzeti Galéria Plakátgyűjteményének gazdag anyagára támaszkodik. A kutatás kezdőpontját az '56-os forradalom után, Kádár János hatalomra kerülése jelöli, míg a '70-es évek végén, az új gazdasági mechanizmus leállítását követő recesszió zárja. A plakátanyag rendszerezése, témák szerinti elkülönítése és feldolgozása lehetővé tette a korszak kultúrpolitikai, társadalmi problémáinak mindennapi élet felőli vizsgálatát és az állami propaganda életmódot befolyásoló törekvéseinek felfejtését. A gyűjtemény átfogó tanulmányozása igazolta hipotézisem, miszerint az állami propaganda az élet minden területén megjelenve szinte teljesen átszövi a szocialista társadalom és állampolgárok életét.

A kutatás célja a plakát műfaji interdiszciplinaritásának, és a szocialista népnevelésben, modernizációs törekvésekben, a mindennapi és kulturális életben betöltött, megkerülhetetlen szerepére való rávilágítás.

Pattus Dorottya

(művészettörténész, Kolozsvár)

Eltérő művészsorsok, közös források. A népművészet hatása Vida Géza és Szervátiusz Jenő szobrászatára

Előadásom fő témája Vida Géza és Szervátiusz Jenő szobrászművészek 1950-1970-es években készült alkotásai és azok vizsgálata. Az államszocializmus erősen korlátozta a művészi autonómiát, mivel a művészeknek alkalmazkodniuk kellett a rendszer által előírt dogmákhoz és szabályokhoz. Vida Géza és Szervátiusz Jenő művészetének tanulmányozása és összehasonlítása stilisztikai és tartalmi szempontból is időszerű feladat. Bár mindketten aktívan alkottak az 1950–70-es években, művészetük és művészi hozzáállásuk meglehetősen különböző. Míg Vida Géza szülőföldjének, Máramarosnak a környezetét és a régióra jellemző mindennapi tevékenységeket, pl. bányászat, favágás, örökítette meg, addig Szervátiusz Jenő művei – túlmutatva a regionális témákon – népi szimbólumokból és történetekből kiindulva mutatják be az emberi lét különböző aspektusait. Előadásom célja tanulmányozni, hogy a két művész hogyan viszonyult a népi tematikához, hogyan merített a különböző régiók helyi mondavilágából, népművészeti stíluselemeiből és ezek milyen befolyással voltak a szobrászok világfelfogására és szimbolikus eszköztárára.

András Bernadett

(művészettörténész, Lövete)

A szocialista realizmus és a modern művészeti tendenciák harca az Utunk hasábjain 1964 és 1974 között

Kutatásom során az Utunk hetilap 1964 és 1974 között közölt reprodukcióit vizsgáltam meg és ezek tükrében igyekeztem tetten érni a művészeti liberalizáció kibontakozását és a modern művészeti tendenciák térnyerését. A művészettörténeti kutatások zöme a szocialista realizmus kifutását 1965-re teszi, ami után már külön művészeti korszakról beszélnek. Ezzel szemben én szerettem volna az átmeneti időszak sajátosságait megragadni, hiszen ekkor olyan törekvések kaptak szárnyra, melyek pillanatnyiságukból adódóan nem tűntek számottevőnek a nagy, általános kontextusban.

Kutatásom elsődleges felvetése, hogy művészettörténeti szempontból nem különíthető el élesen az 1965 előtti és utáni periódus, hiszen az Utunk hasábjain már a hatvanas évek elejétől jelentkeztek modern művészeti alkotások, viszont ezek közlése csupán 1967–1968-ra vált általánossá, majd a hetvenes évektől – a totális diktatúra és a személyi kultusz kibontakozásával – ismét a szocreál témák kerültek előtérbe. A reprodukciók elemzésével a közlési szokásokra és az azt befolyásoló tényezőkre igyekeztem rávilágítani, nem a korszak képzőművészeti életének aktuális aspektusaira. A reprodukciókon keresztül tetten ért változásokat főként a sajtócenzúrával és a korszak politikai elvárásaival állítottam párhuzamba. A kutatott tíz év esetében megfigyelhető, hogy a szocreál művek 1964–1965 közötti uralmát rövid időre, 1966–1970 között a modern művészeti alkotások reprodukciói váltották fel, ám 1971–1974 között ismét a szocializmus kedvelt témái kerültek előtérbe.

Madár Mária

(doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program)

Kiállítás mint diplomáciai eszköz – In Memoriam Copernicus – 1973

A budapesti BME Aulájában rendezték meg az In Memoriam Kopernikusz-ként a neoavantgárd generáció emlékezetében fennmaradt kiállítást. Dokumentumokból igen kevés maradt az utókor számára, holott az 1973-as kopernikuszi emlékév részeként a lengyel és a magyar kulturális diplomáciai egyezmények keretében valósult meg. Nem magyarok rendezték, hanem a Lengyel Kulturális Intézet (akkori nevén Lengyel Kultúra). A szervezési feladatokban a magyar állam részéről a Műcsarnok és a Kulturális Kapcsolatok Intézete segített. A kiállításnak ez az egyik különlegessége, a másik, hogy meghívásos alapon válogatták a művészeket. Így a neoavantgárd generáció, a félhivatasos és államilag is támogatott művészek munkái között kaptak helyett egy kb. 150 művet felvonultató tárlaton. A helyszín a BME-nek az a tere, ahol a magyar művészettörténeti irodalomban is hírhedté vált „betiltott” neoavantgárd „R-kiállítás” 1970-ben látható volt. A tárlat nagysága és az esemény diplomáciai jelentősége ellenére a hivatalos állami lapokban beszámolókat sem találni, kivéve egy-két vidéki újságot. A tárlat után a csend maradt, de nem csak az akkori lapokban, hanem a magyar művészettörténeti szakirodalomban is, egy-két jelentősebb neoavantgárd műtárgyat kivéve, amelyek itt szerepeltek először és a disszertációm részét képezik. Ez a csend a harmadik különlegessége a kiállításnak, ami egyrészt a hatalom cenzúrájának működésére enged következtetni. A nemzetek közötti diplomáciai kapcsolatok felől olvasva az a kérdés kutatásom központi szála, hogy hogyan avatkozhattak be tudatosan vagy tudattalanul kulturális eseményeken keresztül egy másik ország politikájába. Rekonstruálható-e a Lengyel Kultúra célja, a szervezők személye, értelmezhető-e a kiállítás diplomáciai eszközként és milyen következtetések vonhatóak le a magyar kultúrpolitika 1970-es évekbeli működéséről a „baráti” országok között?

Somogyvári Virág

(tudományos segédmunkatárs, ELKH/HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet)

„Where there is smoke there is fire” – egy középkori csontnyereg a 20. század elejének műkereskedelmében

A későközépkori csontnyeregek a múzeumi gyűjteményekbe kerülésük előtt magángyűjtemények illusztris darabjai voltak. A 19-20. század fordulóján bizonyos csontnyeregek a műkereskedelmi piac aktív szereplőivé váltak. A korszak gazdag írásos és képi forrásai jól mutatják a csontnyeregek iránti kereslet mértékét és megítélésüket.

A csontnyeregek 19-20. századi recepciótörténetét korábban a téma szakirodalmában kevésbé kutatták, pedig ebből a korszakból bőséges írásos és képi források állnak rendelkezésünkre: műkereskedők üzleti archívumai, aukciós katalógusok és archív fotók.

Előadásomban a New York-i Metropolitan Museum of Art-ban őrzött, korábban Trivulzio herceg tulajdonában lévő csontnyeregnek az 1920-as évek műkereskedelmében játszott szerepét mutatom be. A Duveen Brothers műkereskedő cég kiterjedt archívumának köszönhetően rekonstruálható, hogy milyen mértékű volt a kereslet egy ilyen tárgy iránt, milyen tárgyalások zajlottak az adásvétel során, és milyen értéket képviselt egy csontnyereg a korabeli műtárgypiacon.

Ács Bálint

(doktorandusz, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Művészettörténeti Program)

Egy művésztelep muzealizációja – A Paksi Képtár alapítási története

A Paksi Képtár 2023-as bezárása egyértelműen rávilágított arra, hogy milyen törekeny a magyarországi művészeti intézményrendszer, illetve a benne lévő szereplők, helyek létezése, fennmaradása egyáltalán nem magától értetődő. Különösen nagy hiányt hagyott maga után a Paksi Képtár, ugyanis a rendszerváltozás után kialakuló új kortárs művészeti múzeumi rendszer egyik legprogresszívebb kiállítási, gyűjteményezési programját képviselte az intézmény. Alapítási folyamatát tekintve is meglehetősen eltért a korszak más hasonló kezdeményezéseitől, mivelhogy nem egy külföldi mecénás álma vagy állami akarat révén valósult meg a Képtár, hanem a Hopp-Halász Károly által 1974-ben életre hívott paksi Vizuális Kísérleti Alkotótelepen (VIKAT) dolgozó művészek és művészettörténészek együttműködésén jött létre 1991-ben.

Az előadás ebből a történeti és kritikai sűrűsödési pontból indul, és célja a Paksi Képtár múzeumi intézményesülése kapcsán született víziók, tervezetek bemutatása, elemzése. Ugyancsak az elemzés tárgyát képezi a VIKAT gyűjteményezési munkája, valamint a Képtár kezdeti gyűjteményi és kiállítási politikája.

Majsai Réka

(óraadó tanár, Magyar Képzőművészeti Egyetem - Intermédia Tanszék)

A Magyar Képzőművészeti Főiskola és a nyilvánosság kapcsolata a rendszerváltozás első két évtizedében

A Barcsay terem évtizedek óta a Képzőművészeti Főiskola (Egyetem) legfőbb nyilvános bemutatkozási felülete. Tárlatai jól tükrözik a művészképzés változó koncepcióját. A tanulmány a Régi Múcsarnoktól örökölt kiállítótér utóéletét mutatja be. A Főiskola 1949 után a Régi Múcsarnok épületével (Andrássy út 69.) egy klasszikus kiállítóteret is örökölt, az egyéb más funkciókat betöltő felszabaduló négyzetméterek mellett. Kutatásom az 1988-ban, Kiss István rektori vezetése alatt Barcsay Jenő festőművész, a Főiskola egykori professzora és mestere után elnevezett „Barcsay kiállítóterem”, valamint az 1991-ben, az egykori nyitott udvar beépítésével kialakított „Aula” terében létrejövő kiállításokat vizsgálja.

Ahogy egyetemi tanácsi jegyzőkönyvekből is nyomon követhető, ez az örökség megoldatlan helyzeteket okozott mind a kiállítási tér releváns programjának kialakítását, mind a fenntartás finansziális hátterének, szervezeti működésének tárgykörét illetően. Ebben az időszakban és a korábbiakhoz képest a kiállító térnek, ha nem is mindig konzekvens módon, de „arculata” lett. Nevet kapott, működési szisztémát, amit az intézmény elviekben saját maga alakított ki s amelyben határozottan kimutatható a hallgatói aktivitás fokozódása, valamint a főiskola munkájához napi szinten nem kapcsolódó művészeti szakma szerepvállalása is. A korábban tapasztalható központi pályázatokra beadott munkákon, valamint a rendszeres éves szakmai bemutatókon kívül önálló és csoportos kiállításokat is szerveztek a hallgatók, és az időszak művészeti életét karakterisztikusan formáló szakemberek. Ráadásul úgy, hogy (szemben a seregszemle jellegű tárlatokkal) abban hangsúlyos művészi utak nyomai rajzolódtak ki.

A most vizsgált időszak kezdő dátuma az 1990. április 10-én megnyitott Távolság című kiállítás lesz. A kiállító művészek Komoróczy Tamás, Nemes Csaba, Szűcs Attila, valamint Veress Zsolt voltak. A kiállításban közreműködött Zwickl András, művészettörténész. Az öt napig nyitva tartó tárlat mára több szempontból ikonikus pillanata az adott időszak sodrásának.

Agócs Gyöngyvirág

(MA hallgató, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Designelmélet MA)

Mit mondhat a mának egy 27 éves kiállítás? – A Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállításának új muzeológiai megközelítése

A Magyar Nemzeti Múzeumot átfogó vizsgálatnak vetettem alá, azt kutatva, hogy hogyan változott az intézmény állandó kiállításának percepciója, mit mondhat el a 27 éve érintetlenül álló állandó kiállítása a nemzetfogalmunkról, célom volt az általa megtestesített identitáskonceptiók átalakulásának felvázolása. Mivel lehet megragadni ezt a megmozdíthatatlannak tűnő történelemszemléletet, és vajon min alapul, lehetséges-e ehhez a jelenben kapcsolódni? Egyáltalán milyen funkciót tölthetnek be a nemzeti múzeumok a 21. században?

Hipotézisem és konklúzióm, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállítása diskurzus teremtés helyett a kiüresedett identitásteremtés helyszínévé válik, az által, hogy kiszorít bizonyos narratívákat. A kiállításban bemutatott tárgyak sokszor inkább illusztrációként szolgálnak, nem kerül sor a látogatókkal való mélyebb diskurzus kialakítására. Ez a statikus megközelítés korlátozza a kiállítás azon képességét, hogy aktívan részt vegyen a kulturális diskurzusokban, reflektáljon a társadalmi változásokra. Mindezt összefüggéseiben tárgyalom a kiállításrendezési munka kurátori praxissá alakulásának kiterjedt hatásaival, mivel úgy vélem, a kiállítástörténet egy olyan összetett kutatási terep, amelynek a komplex erőterét is érdemes a kutatás tárgyává tenni; elgondolkodni a szerzőiség és objektivitás kérdésein.

Dolgozatom – Clifford Geertz sűrű leírásán alapuló – állandó kiállítás 1-1 displayének részletes elemzésével végződik, valamint a függelékben Fisli Éva újító szándékú alternatív útvonalát is ismertetem.

Újvári Dorottya

(muzeológus, Maros Megyei Múzeum)

Kétszeres felfedezés: Kalotaszeg a festők fényképein

Kalotaszeg az egyik legtöbbet kutatott tájegysége a magyar néprajznak, de a művészettörténet számára sem érdektelen, hiszen az ún. harmadik felfedezésében a századforduló jelentős művészei is nagy részt vállaltak. Körösfői Kriesch Aladár, Edvi Illés Aladár, Undi Mariska és a Malonyay Dezső köré tömörülő alkotók tevékenysége jórészt ismert, azt viszont eddig kevésbé vizsgálták, hogy a fényképek milyen szerepet kaptak a helyi gyűjtőútjaikon. Többek között azért, mert ezek a fényképek kis számban maradtak fenn vagy kallódnak. Nemrég azonban előkerült két fényképalbum Edvi Illés Aladár 156 fotójával, amelyet Győr László műgyűjtő vásárolt meg. A fényképeket, valamint Edvi Illés néhány kalotaszegi tematikájú grafikáját és akvarelljét az Erdélyi Néprajzi Múzeum Edvi Illés Aladár festőművész Kalotaszegre című tárlaton mutatta be először 2024 augusztusában. A kiállítás hívta fel a figyelmet erre a fényképgyűjteményre, amely szembeűnően a korabeli amatőr fényképezéshez kapcsolódik. Előadásomban így nem csupán egy festő fényképész tevékenységéről lesz szó, hanem az amatőrmozgalomról és a kívülálló tekintetéről, amellyel felfedezi az idegent.

Tóth Gödri Iringó

(művészettörténész, újságíró, Kolozsvár)

Korniss Péter fényképészetének romániai recepciója

A Kolozsváron született Korniss Péter a kortárs magyar fotográfia egyik legkiemelkedőbb alakja, aki többek között Széktelepülés archaikus, majd egyre inkább fejlődő világát megörökítő képei által vált híressé. Az erdélyi születésű alkotó családjával a negyvenes években emigrált Magyarországra, majd Novák Ferenc koreográfusnak köszönhetően fedezte fel a Kolozsvártól nem messze található falut, ahol az érintetlen paraszti világ tárult elé. Korniss Péter több mint ötven éven keresztül készített fényképeket Széken, de nem csak, elkészítette az egyik leghíresebb magyar szociofotó sorozatot, melyben egy vendégmunkás mindennapjait örökítette meg, fényképezett észak-amerikai őslakosokat, szibériai halászokat, sorra zsebelte be a szakmai elismeréseket. Erdély, Kolozsár mégis későn fedezte fel magának tehetséges szülöttét, amihez először a rendszerváltás előtti konjunktúra, majd a Funar-korszak is hozzájárult. Előadásom elsősorban sajtódokumentumok alapján igyekszik feltárni, hogy hazája hogyan fogadta a kivándorolt, hazataláló, Szék hírét tulajdonképpen messze repítő fotóművészt.

Tőke Sugárka

(doktorandusz, BBTE, Hungarológiai Doktori Iskola)

A csíksomlyói pünkösdi búcsú vizuális médiumok tükrében: az első fényképektől a Csíksomlyó applikációig

A csíksomlyói pünkösdi búcsút nemcsak egy vallási, de társadalmi és nemzeti szempontból is meghatározó, jelentős eseményként tarthatjuk számon. Évente több ezer fotó, videó készül a búcsún, a vele kapcsolatos dokumentumfilmek is számottevőek, illetve az esemény napján élőben is közvetítik annak liturgikus lefolyását, a szombat déli nagymisét. A búcsúval kapcsolatos vizuális tartalmak nemcsak magát az eseményt reprezentálják, hanem azt is, ahogyan egy bizonyos időszakban gondolkodunk és ahogyan látjuk az eseményt.

Előadásomban a csíksomlyói pünkösdi búcsú vizuális médiumainak típusait és történetiségét fogom bemutatni a kezdetektől a napjainkban oly meghatározó online közösségi felületekig, illetve applikációkig. Céljaim között szerepel a régi és új médiumok egymásra hatásának vizsgálata, illetve annak a felderítése, hogy egy bizonyos médium egy adott korszakban milyen búcsú-képet rögzít, és ez hogyan változik.

Juhász Bálint

(doktorandusz, PPKE Történettudományi Doktori Iskola; muzeológus, Hansági Múzeum, Mosonmagyaróvár)

Kontuly Béla „mágikus realizmusa”. Jobboldali modernizmus és neoprimitivizmus szegedi és gödöllői falfestészetén

Nemzeti mítosz, hőroszi pózok, elhidegült emberi interakciók és monumentális méretek. Nem zárnam ki, hogy Fuchs Hajnalka kárpit- és festőművész szemei előtt hasonló érzések keringtek azt követően, hogy láthatta férje, Nemessányi Kontuly Béla, gödöllői és szegedi freskóit. A szegedi falfreskók, melyek 1931. október 25-én váltak az egyetemi élet részévé, sohasem részesültek állami reprezentációs ünnepegben. Gerevich Tibor – a római magyar Collegium Hungaricum egyik megteremtője és főkorifeusa – nem volt elragadtatva tőlük. Az utóbbi a „Magyar Művészet” 1931-es évszámában megjelent tanulmányában azt kifogásolta a miskolci születésű művész római képein, hogy „freskóinak vagy freskótervezeteinek kissé lágú és szétfolyó kontúrvezetésében maradt könnyen kiküszöbölhető nyom”. Gerevich nem volt megelégedve Kontuly Rómában eltöltött munkásságának teljesítményével azután, hogy a képzőművész a Római Magyar Akadémia pénzén ment el tanulmányútra megtekinteni az akkor még nívós tripoliszi Árumintavásárt. A művészt más célok vezérelték az itáliai ösztöndíjas tartózkodás alatt. P. Szűcs Julianna szerint a miskolci művész az 1920-as évek végén nem tudott mit kezdeni a Vaszary-féle modernizmussal és a Dudits Andor által preferált maníros neohistorizáló freskófestészzettel. Egy új vizuális nyelvezet iránt kutatott, amely nem csak a „primitív”-nek tekinthető régi stílusokból merített, hanem a társadalomújító jobboldali modernizmusokhoz is ragaszkodott. Előadásomban arra fogom helyezni a hangsúlyt, hogy a „modern” mint fogalom hogyan értelmezhető a kor művészetpolitikája és stíluskérdései függvényében Kontuly Béla gödöllői és szegedi freskói révén.

Horváth Franciska

(MA hallgató, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Designelmélet)

Öltözékkiegészítő a vészkorszakban. A sárga csillag mint vizuális stigma

Kutatásom egyetlen naplótöredékre épül, amire a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltárban végzet szakmai gyakorlatom során találtam rá. A feladatom a – főként második világháborús – családi hagyatékok digitalizálása volt. Ezek válogatása közben akadt a kezembe egy naplótöredék. Egyetlen lap mindkét oldalára – a kézírás alapján – egy vélhetőleg tíz-tizenkét éves kislány írta életének aktuális történéseit. A fotókon egy zsidó család kultikus-banális életeseményei bontakoztak ki: esküvő, műtermi fotózás, apa-gyerekek, ikertestvérek stb. Sem az írott, sem a képi dokumentumok konkrét adatokkal nem szolgáltak. A helyszínt (Marosvásárhely), és a kislány keresztnévét (Zsuzsi) ki lehetett bogarászni a naplóbejegyzések soraiból. A műtermi fotós szingója szintén lokalizálta a várost.

Ahogy az archívumban a holokauszt naplók, visszaemlékezések és feljegyzések között lapozgattam, a „témák” és események szerteágazó történései egyiránybaterelték az érdeklődésemet. Figyelmem metszéspontjába a sárga csillag került. Zsuzsi naplóbejegyzéseinek utolsó felkiáltása – *„Oh!.. Mily megalázó a zsidóknak! Mindenki 10x10cm sugarú csillagot kell viseljen!!!! fúj!!! utálat!!! Förtelem...”* - adta meg a döntő lökést, hogy a sárga csillaggal fogok behatóbban foglalkozni. Ebben a végsőkig kiszolgáltatott és megalázott helyzetben hogyan fogadták az emberek a kirekesztést, és megőrzést? Hogyan fogadták ezt a „vizuális stigmát”? Ez lett kutatásom vezérfonala. Igyekeztem tágabb történelmi kontextusokba helyezni, végigkísérni a sárga csillag mint szimbólum történetét, összekapcsolni az asszimiláció kérdésével, irodalmi példákkal támasztani alá.

Som Balázs

(doktorandusz, Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktori Iskola)

A személyes elbeszélhetőségének lehetőségei – A családi archívum felhasználhatósága a kortárs magyar képzőművészetben

Előadásomban két napjainkban is aktív képzőművész különböző archívumokból készített vagy az emléktárgyak problémáira reflektáló munkáinak problémaközpontú olvasatán keresztül vállalkozom egy a magyar alkotói közegre esetlegesen kiterjeszhető alkotói stratégiának a feltérképezésére. Noha teljes, minden jelenleg archívummal kapcsolatos problémákkal foglalkozó művészt felvonultató képet pusztán egy előadásban képtelenség volna felvázolni, mégis néhány munka értelmezésén keresztül az archívum multidiszciplináris és egyúttal a vizsgált alkotások multimedialis, a neokonceptuális jellegükből fakadó sokrétű és rendkívül összetett aspektusait kívánom megvilágítani. Mindezt első körben a családtörténettel és a személyes archívum, illetve annak keletkezési folyamata felől közelíteném meg Schuller Judit Flóra és Esterházy Marcell nüanszokra épülő érzékeny alkotói gesztusainak exponálása révén. Míg Schuller számára az archívum/archiválás a gyűjtés, a monotonitás gesztusa, Esterházy-nál pedig az irodalmi és történelmi referencialitások végtelen hálózatává épül, együttesen mégis a saját történet elbeszélhetőségének kérdése és lehetősége felé fordulnak alkotói stratégiáikon keresztül.

